

Navrácení dítěte

Termínem „sociální postavení dítěte“ ve smyslu čl. 13 věty třetí Haagské úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí je třeba rozumět celkové sociální poměry dítěte v obvyklém bydlišti, do nichž by se dítě navracelo, tedy zejména to, které osoby (instituce), a jakým způsobem by zajišťovaly péči o dítě, jeho výchovu a výživu, ale též to, jaké jsou vzájemné vztahy a vazby těchto osob a dítěte, případně širší rodiny. Pouhý slib rodiče, který se domáhá navrácení dítěte, daný českému soudu, že byla přijata vhodná opatření k ochraně dítěte po jeho navrácení nepostačuje.

(Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 30 Cdo 474/2007, ze dne 20.6.2007)

Nejvyšší soud České republiky rozhodl v právní věci nezletilého: P. A. S., zastoupeného opatrovníkem, syna matky: V. S., rozená H., zastoupené advokátkou, a otce: P. R. S., zastoupeného advokátem, o navrácení nezletilého otci do S. s. a., vedené u Okresního soudu v Náchodě pod sp. zn. P 312/2005, o dovolání matky proti rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 12. října 2006, č. j. 20 Co 406/2006 - 932, tak, že rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 12. 10. 2006, č. j. 20 Co 406/2006 - 932, a rozsudek Okresního soudu v Náchodě ze dne 7. 8. 2006, č. j. P 312/2005 - 767, se zrušují a věc se vrací Okresnímu soudu v Náchodě k dalšímu řízení.

Z odůvodnění :

Otec nezletilého podal u Okresního soudu v Náchodě návrh na navrácení dítěte podle § 176 odst. 1 občanského soudního řádu (dále jen „o. s. ř.“) a čl. 12 Haagské úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí (dále je „Úmluva“). Návrh odůvodnil zejména tím, že nezletilý, který je státním občanem S. s. a. i Č. r., se narodil ve S. s. a., kde s rodiči žil ve společné domácnosti, až do 25. 3. 2005, kdy mezi rodiči došlo k hádce a policie jej zadržela. Na základě tvrzení matky byl proti němu vydán tzv. Nutný příkaz k ochraně č. 050334699. Rodiče jsou dosud manželé, navrhovatel však po neshodách zahájil dne 28. 3. 2005 u Vrchního soudu státu Kalifornie v San Franciscu řízení o zrušení manželství, jehož předmětem je i úprava péče o nezletilého. Soudním příkazem ze dne 27. 5. 2005 bylo přiznáno oběma rodičům právo společné péče o dítě a dne 21. 7. 2005 byly stranami sjednány a soudním příkazem nařízeny podmínky společné péče o nezletilého, v němž se dále uvádí, že dítě nesmí být odvezeno žádnou stranou bez předchozího písemného souhlasu druhé strany nebo soudního příkazu ze státu K. Prostřednictvím policie se následně otec dozvěděl, že matka s nezletilým dne 9. 8. 2005 odcestovala bez jeho souhlasu a bez příkazu soudu z USA do České republiky, kde se s dítětem doposud zdržuje, čímž porušila právo společné péče o syna, garantované soudním příkazem ze dne 21. 7. 2005, které skutečně vykonával, a došlo tak k protiprávnímu přemístění dítěte ve smyslu čl. 3 Úmluvy.

Okresní soud v Náchodě rozsudkem ze dne 7. 8. 2006, č. j. P 312/2005 - 767, nařídil „navrácení nezletilého P. A. S., do místa jeho obvyklého bydliště ve lhůtě 30 dnů od doručení rozsudku odpůrkyni“, které současně uložil povinnost „nezletilého P. A. S., ve lhůtě 30 dnů od doručení rozsudku předat do místa jeho obvyklého bydliště, eventuálně nezletilého předat navrhovateli na území České republiky k realizaci návratu dítěte do místa jeho obvyklého bydliště v den, který jí je navrhovatel povinen sdělit nejméně tři dny před realizovaným předáním“, dále vyslovil, že tento rozsudek je předběžně vykonatelný, a rozhodl o náhradě nákladů řízení ve vztahu mezi účastníky a vůči státu. Vycházel ze zjištění, že rodiče nezletilého, který je občanem obou států, uzavřeli po jeho narození dne 25. 4. 2004 manželství, že s dítětem žili ve společné domácnosti na adrese uváděné otcem, že mezi nimi docházelo k neshodám a častým hádkám, a to zejména z důvodu jejich odlišných názorů na výchovu dítěte. K zásadnímu konfliktu došlo dne 25. 3. 2005, kdy matka přivolala policii, která otce zadržela, přičemž věc byla šetřena jako domácí násilí, a byl vydán tzv. Nutný příkaz k ochraně, jímž bylo otci zakázáno kontaktovat, obtěžovat, napadat, udeřit, ohrožovat, sexuálně napadat, bít, telefonovat, posílat jakékoliv zprávy, sledovat, ničit osobní majetek nebo rušit klid matky, nezletilého a babičky dítěte ze strany matky, která se v té době zdržovala v domácnosti rodičů; rozhodnutí, jímž byl proti otci vydán trestní omezující příkaz, bylo posléze zrušeno rozhodnutím Vrchního soudu státu Kalifornie ze dne 20. 5. 2005 a otec byl zbaven obvinění pro nedovolené omezování osobní svobody. Dále bylo zjištěno, že dne 28. 3. 2005 otec zahájil u Vrchního soudu státu Kalifornie řízení o neplatnost manželství a o úpravu péče o nezletilého, v jehož průběhu strany sjednaly dvě dohody o podmínkách péče o dítě, které byly prohlášeny za příkaz soudu, a to dne 27. 5.

2005, jímž byly mimo jiné zrušeny všechny civilní a omezující příkazy dosud vydané, a strany se dohodly, že budou vykonávat společné právo péče o jejich syna, a dále byly dohodnuty podmínky a rozsah styku otce s nezletilým, a dne 21. 7. 2005, jímž bylo znovu rozhodnuto o společné péči obou rodičů o nezletilého, byly dohodnuty podmínky návštěv otce u dítěte a bylo ujednáno, že dítě nesmí být odvezeno žádnou stranou bez předchozího písemného souhlasu druhé strany nebo soudního příkazu ze státu K., a dále bylo nařízeno, že Vrchní soud státu Kalifornie vykonává pravomoc nad nezletilým dítětem, protože K. je jeho domovským státem a USA jsou státem jeho obvyklého bydliště. Podle zprávy R. F. V. S. proběhly dvě návštěvy otce u nezletilého na základě příkazu soudu v rozsahu dvou hodin týdně uspokojivě, otec dítě nakrmil, choval je, hrál si s ním, podal mu kousek čokolády. Dne 13. 8. 2005, kdy mělo dojít k dalšímu styku otce s nezletilým, nebyla matka zastížena doma a otec posléze prostřednictvím policie, na niž se obrátil, zjistil, že matka s dítětem dne 9. 8. 2005 odcestovala bez jeho souhlasu a bez příkazu soudu do České republiky. Dne 17. 8. 2005 byl k otcovu návrhu soudem vydán příkaz o zatímní úpravě práv k dítěti (okamžitý prostředek právní ochrany na návrh jedné strany), podle kterého má být dítě vráceno bezodkladně do Spojených států amerických, otcovi bylo přiznáno právo výlučné péče o nezletilého a bylo prohlášeno, že tento příkaz je platný ve všech státech, které podepsaly Úmluvu, a dne 26. 8. 2005 otec podal žádost o navrácení nezletilého. Příkazem Vrchního soudu státu Kalifornie ze dne 28. 2. 2006 vydaným podle čl. 15 Úmluvy pak bylo stanoveno, že právo rodičů k určení místa pobytu dítěte ve smyslu Úmluvy a podle kalifornského práva bylo a je omezeno tak, že každá ze stran určuje místo pobytu dítěte v rámci státu K. na základě soudního příkazu ze dne 21. 7. 2005, který výslovně zakazoval přemístění dítěte ze státu K. za jakýmkoliv účelem. Ze zprávy z psychologického vyšetření otce ze dne 21. 11. 2005 bylo prokázáno, že nemá žádné citové problémy, které by mu znemožňovaly být rodičem, a že se u něj neprojevují žádné známky jakýchkoliv sklonnů k násilnému chování. Z místopřísežného prohlášení D. M. K., vyšetřovatelky kanceláře Státního zástupce v S. F., ze dne 31. 10. 2005 a z její zprávy ze dne 12. 1. 2006 soud zjistil, že na případu pracuje od 13. 8. 2005 a že mimo jiné zjistila, že matce i nezletilému byla přiznána sociální podpora od státu K. od 5. 4. 2005, a to do odjezdu v celkové výši 2.844,- USD, že otec platil nájemné za byt, ve kterém matka s nezletilým žila, a že proti matce nejsou vydány žádné zatýkácí příkazy. Z prohlášení okresního prokurátora města a okresu S. F. bylo zjištěno, že proti matce je vedeno „otevřené trestní řízení“, prokurátor však nepožádal o vydání soudního příkazu k zadržení, neboť přednost je dávana občanskoprávní cestě, a má zájem ukončit trestní stíhání únosu po bezpečném návratu nezletilého do S. F.. Ze zprávy Š., Dětská klinika Fakultní nemocnice v H. K., vyplývá (stejně jako z předchozích zpráv ošetřujících dětských lékařů), že nezletilý trpí dlouhodobě problémy s vyprazdňováním a je proto nezbytné podávat mu léky a dodržovat doporučení lékařů, přičemž jako přínosné se jeví jeho kojení matkou; v případě dlouhodobého odloučení od ní lze předpokládat zhoršení zdravotních obtíží, a to i tehdy, byla-li by otcem dodržena všechna doporučení. Zprávami Fakultní nemocnice v H. K. a v P. vzal soud za prokázané, že nezletilý trpí návykovou zácpou, jejíž příčiny nejsou organické, vyžaduje medikaci, zdravou stravu (zakázáno je podávání sladkostí) a v období návratu pravidelné defekace není vhodná změna prostředí. Ze znaleckého posudku soudem ustanovené znalkyně z oboru školství a kultura, odvětví klinické psychologie, znalkyně Č. a z její výpovědi před soudem bylo dále zjištěno, že psychomotorický vývoj nezletilého odpovídá normě, je však emočně labilnější a úzkostný, silně fixován na matku, což je posilováno jeho chronickým zdravotním handicapem a kojením, takže specifickým způsobem reaguje na větší změnu prostředí a režimu, a v důsledku toho se u něj v takových situacích objevuje psychická regrese a zhoršení chronických zdravotních potíží, které jsou psychogenně podmíněny. Při odloučení dítěte od matky a jeho navrácení do místa obvyklého bydliště, lze u něj předpokládat újmu dlouhodobého rázu (nejméně několik měsíců), která by byla lehce nadstandartní a traumatizující, a v důsledku změny prostředí, v němž není schopen se dorozumět, by u něj došlo k dočasnému zbrždění inteligenčních schopností; pouze v případě, že by jej matka doprovázela, by žádnou újmu nepociťoval. Soud prvního stupně s přihlédnutím k soudním rozhodnutím vydaným Vrchním soudem státu Kalifornie jako státu obvyklého bydliště dítěte (čl. 14 Úmluvy) dovodil, že matka se svým jednáním dopustila protiprávního přemístění nezletilého ve smyslu čl. 3 Úmluvy, neboť bylo porušeno právo péče o dítě, zahrnující zejména právo určit místo pobytu dítěte (čl. 5 Úmluvy), které svědčilo otcovi společně s matkou podle právního řádu státu, v němž mělo dítě své obvyklé bydliště, tj. ve S. s. a. ve státě K., městě S. F. (viz čl. 3002, 3003 a 3010 kalifornského rodinného zákoníku), a toto právo bylo skutečně vykonáváno, a matka tudíž, i když vykonávala podstatnou část fyzické péče o nezletilého, neměla právo rozhodnout o bydlišti dítěte mimo hranice státu K. Současně byla splněna i podmínka pro nařízení bezodkladného navrácení dítěte do obvyklého místa bydliště ve smyslu čl. 12 Úmluvy, neboť toto řízení bylo zahájeno ve lhůtě kratší než jeden rok ode dne protiprávního přemístění. Podle názoru okresního soudu v daném případě nepřichází v úvahu aplikace čl. 13 písm. b) Úmluvy, neboť ze znaleckého posudku a z výslechu znalkyně vyplývá, že samotný návrat do USA by nezletilého nevystavil psychické újmě, pokud by byl doprovázen matkou; nepříznivé důsledky by tedy návrat měl pro nezletilého jen v případě, že by jej matka nenásledovala. Je tedy na ní, aby se rozhodla a jednala v zájmu dítěte. Do USA má možnost odcestovat, neboť je držitelkou tzv. zelené karty s platností do března 2007, a nepodléhala by tudíž vízové povinnosti (řízení vedené proti ní v USA by podle vyjádření soudní vyšetřovatelky a prokurátora bylo skončeno). Významná je i skutečnost, že otec v předloženém návrhu dohody souhlasil s tím, aby nezletilý byl převážně v péči matky a jemu byl umožněn široký styk s dítětem, přičemž se zavázal zajistit matce odpovídající bydlení. Zjištěné zdravotní problémy jsou sice pro nezletilého nepříjemné, k jejich odstranění prozatím postačí domácí medikamentózní léčba a dodržování pravidelného režimu a stravovacích

zvyklostí, jak vyplývá z lékařských zpráv. „Nelze také dopředu hodnotit péči otce v případě, že by matka syna při návratu nedoprovázela, a dovozovat, že by nerespektoval doporučení lékařů o pravidelném režimu a stravovacích návycích“. Matka sice prokázala, že otec při asistovaných stycích podal nezletilému kousek čokolády, neprokázala však, že otec věděl, že tato potravina není pro nezletilého vhodná, neboť lékařská zpráva byla vystavena až dne 14. 7. 2005, ani že otec požíval drogy, jak tvrdila. Chlapci nikdy neublížil, fyzicky jej nenapadal, jeho vztah k němu je pozitivní a opravdový, o čemž svědčí zápisy z R. P. i skutečnost, že se dostavil k jednání soudu v České republice, dítěti přivezl hračky, oblečení, kočárek, přispěl na něj finanční částkou 200,- USD a při své návštěvě v ČR se s ním vídal. Okresní soud tedy neshledal, že by dítěti hrozilo vážné nebezpečí fyzické nebo duševní újmy při jeho navrácení do místa obvyklého bydliště. Vyslovil názor, že zájmem dítěte ve smyslu Úmluvy je jeho co nejrychlejší navrácení do místa jeho obvyklého bydliště a že čl. 13 Úmluvy by měl být aplikován jen zcela výjimečně, např. v případě, kdy se dítě stalo obětí trestného činu páchaného ze strany rodiče (týrání, pohlavní zneužívání apod.).

K odvolání matky Krajský soud v Hradci Králové rozsudkem ze dne 12. 10. 2006, č. j. 20 Co 406/2006 - 932, rozsudek soudu prvního stupně potvrdil a rozhodl o náhradě nákladů odvolacího řízení. Odvolací soud vycházel ze skutkového stavu zjištěného soudem prvního stupně a ztotožnil se i s jeho právním posouzením věci. Dovodil, že bylo-li zjištěno, že nezletilý, který je i státním občanem USA, měl na základě dohody rodičů, prohlášené za soudní příkaz, své obvyklé bydliště v K. a že matka porušila zákaz vycestovat s dítětem za hranice tohoto státu bez souhlasu otce a proti rozhodnutí soudu ze dne 9. 8. 2005, pak „unesla do České republiky občana cizího státu, což je v rozporu s mezinárodním právem, byť jde o únos nejbližší osobou“. Poukázal na Úmluvu o právech dítěte, kterou je Česká republika vázána, podle jejíhož čl. 11 je nezákonné přemístění dítěte do zahraničí a jeho nenavrácení zpět nežádoucí a státy Úmluvy se zavazují takové jednání potírat, a na speciální úpravu obsaženou v Úmluvě o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, jejímž smyslem a cílem je bezodkladné navrácení dítěte do místa jeho obvyklého bydliště, tedy urychlené obnovení původního stavu před únosem, aby mohlo být za rovných podmínek pro všechny účastníky konfliktu rozhodováno o úpravě práv a povinností k dítěti. Zdůraznil, že státy, které jsou účastníky Úmluvy, se shodly na tom, že zájmem dítěte při mezinárodních únosech je jejich vrácení do místa obvyklého bydliště, když se vychází z toho, že orgány státu obvyklého místa bydliště dítěte mají nejlepší možnost posoudit, co je v jeho zájmu. Ztotožnil se proto s názorem okresního soudu, že přemístění nezletilého bylo protiprávní ve smyslu čl. 3 Úmluvy, což bylo deklarováno i rozhodnutím Vrchního soudu státu Kalifornie ze dne 28. 2. 2006, vydaným ve smyslu čl. 15 Úmluvy. „Na tento případ tedy Úmluva aplikována být musí a že zájmem dítěte při těchto mezinárodních únosech je právě jejich urychlené vrácení do místa obvyklého bydliště dítěte, prohlásil i veřejný ochránce práv ČR ve zprávě z 20. 6. 2006, sp. zn. 2840/2006/VOP/ON“. S ohledem na cíle a smysl Úmluvy je podle názoru krajského soudu zřejmé, že její čl. 13 odst. b) je výjimečným opatřením a je nutno jej vykládat restriktivně, přičemž je na únosci, aby případně existenci vážného nebezpečí fyzické či duševní újmy dítěte při návratu do místa obvyklého bydliště prokázal, byť i dožádaný soud může provádět šetření v tomto směru sám. Úmluva ovšem nepředpokládá obsáhlé důkazní řízení, o čemž svědčí např. její čl. 11, který hovoří o urychleném jednání a o lhůtě 6 týdnů k rozhodnutí o vrácení dítěte, a zejména čl. 12 Úmluvy, podle kterého v případě, že od únosu dítěte do dne podání návrhu na jeho navrácení neuplynul 1 rok, nařídí se navrácení dítěte „bezodkladně“. Je proto na únosci dítěte, aby si např. již předem zajistil důkazy pro své tvrzení a pro aplikaci čl. 13 písm. b) Úmluvy. V daném případě matka neprokázala, že by otec požíval drogy, a netvrdila, že by byl vůči nezletilému nebezpečnou osobou, že by jej ohrožoval na fyzickém či duševním zdraví, vyjma konfliktů mezi rodiči, jichž mohl být přítomen. Předkládá-li matka, že nezletilý je na ni silně citově vázán, že trpí chronickou zácpou, která vyžaduje určitý stravovací režim a klidné prostředí s její přítomností, že nezletilého stále i na doporučení lékařů kojí a že v případě vrácení nezletilého do USA by právě z těchto důvodů nutně utrpěl újmu, je nutno uvést, že „takovouto případnou tvrzenou újmu by nezletilý neutrpěl jeho vrácením do místa jeho obvyklého bydliště, ale až teprve v příčinné souvislosti s rozhodnutím matky se do místa obvyklého bydliště nevrátit s ním“. Skutečnost, že dítě útlého věku je citově fixováno zejména na matku a zvláště za situace, kdy je ještě matkou kojeno, je všeobecně známá, a to i signatářům Úmluvy, a není nutno ji prokazovat. Podle odvolacího soudu je proto správný názor soudu prvního stupně, že čl. 13 Úmluvy je nutno vykládat zejména tak, že k „rozhodnutí o nenavrácení dítěte do místa jeho obvyklého bydliště je možno přistoupit např. tehdy, bylo-li by prokázáno vážné nebezpečí fyzické či duševní újmy dítěte i v případě, že dítě bude následovat jeho matka“. Dále krajský soud v odůvodnění svého rozhodnutí uvedl, že podle vyjádření Úřadu okresního prokurátora města a okresu S. F. ze dne 22. 6. 2006 matce v souvislosti s návratem do USA na základě Úmluvy nehrozí trestní stíhání a že při vyřizování víza se může obrátit o pomoc na Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí v B.

Proti tomuto rozsudku odvolacího soudu podala matka dovolání, jehož přípustnost dovozuje z ust. § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř., a podává je z důvodů uvedených v ust. § 241a odst. 2 písm. a) a b) o. s. ř. Zásadní právní význam napadeného rozhodnutí spatřuje v tom, že je v rozporu s hmotným právem, neboť nerespektuje čl. 13 písm. b) Úmluvy, ani čl. 14 odst. 4 věty druhé Listiny základních práv a svobod, podle kterého občan nemůže být nucen k opuštění své vlasti, dále v otázce, na jaké případy dopadá čl. 13 písm. b) Úmluvy, která v rozhodování odvolacího soudu dosud nebyla řešena, a rovněž v otázce, zda-li se soud může zbavit odpovědnosti za své rozhodnutí ohledně

újmou dítěte poukazem na povinnost rodiče - únosce navrátit se s dítětem, a tím případný vznik újmy eliminovat. Nesouhlasí s názory soudů obou stupňů, že čl. 13 Úmluvy je třeba vykládat restriktivně a že jej lze aplikovat jen zcela výjimečně, např. v případě, kdy se dítě stalo obětí trestného činu páchaného ze strany rodiče (týrání, pohlavní zneužívání apod.), a za situace, že by toto riziko újmy nezletilému hrozilo i v případě, že by jej matka následovala, neboť nemají oporu v textu této Úmluvy. Namítá, že oba soudy sice na posuzovanou věc použily správný právní předpis, nesprávně jej však na zjištěný skutkový stav aplikovaly, přičemž povýšily předmět Úmluvy specifikovaný v čl. 1 nad ostatní ustanovení této Úmluvy, nepřihlédly k ustálené judikatuře (viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29. 1. 2004, sp. zn. 30 Cdo 34/2003, a ze dne 28. 11. 2006, sp. zn. 30 Cdo 1931/2006) a nevyložily Úmluvu v kontextu s ostatními právními předpisy, zejména s Úmluvou o právech dítěte, (vůči níž je Úmluva *lex specialis*), která zdůrazňuje, že zájem dítěte musí být vždy předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí a že smluvní státy této Úmluvy se zavázaly zajistit dítěti takovou ochranu a péči, která je nezbytná pro jeho blaho. Vyslovuje názor, že je-li blaho dítěte, za které nese odpovědnost stát, nadřazeno zájmu na jeho navrácení do místa obvyklého bydliště, musí být v řízení zkoumáno i to, z jakého prostředí má být dítě před přemístěním vyjmuto a kam a za jakých okolností má být vráceno. Soud je tedy při posouzení, zda je důvodná aplikace čl. 13 Úmluvy, povinen zkoumat, co je v nejlepším zájmu dítěte, aby bylo zohledněno jeho blaho. Okolnosti a případy, kdy soud nebo jiný orgán není povinen nařídít navrácení dítěte, nejsou v Úmluvě úmyslně vymezeny taxativně, aby byl dán prostor pro uvážení a posouzení každého konkrétního případu. I ze závěrů zasedání zvláštní komise pro provádění Úmluvy konaného v Haagu na přelomu října a listopadu 2006 vyplývá, že smluvní státy této Úmluvy považují čl. 13 za natolik široký, že umožňuje volné uvážení soudu a nepřiklání se k restriktivnímu výkladu. Další pochybení soudů obou stupňů spatřuje dovolatelka v tom, že jí nad rámec zákonných pravomocí nařídily (chce-li eliminovat vznik újmy nezletilému), aby se s ním do USA vrátila, a že se prvotně nezabývaly tím, zda by návrat do USA nevystavil nezletilého, který je též českým občanem, nebezpečí fyzické a psychické újmy či ho jinak nedostal do nesnesitelné situace. Za vznik újmy dítěti tak soudy učinily odpovědnou matku, ačkoliv jejich povinností bylo vypořádat se s tím, zda by nezletilému hrozila újma v případě, že by se vracelo bez matky. Nesprávný je i jejich názor, že zkoumání sociálního prostředí, do něž by se dítě navracelo, soudu nepřisluší, ačkoliv čl. 13 zakotvuje povinnost soudních orgánů přihlédnout při hodnocení okolností uvedených v tomto článku k informacím týkajícím se sociálního postavení dítěte poskytnutým ústředním nebo jiným příslušným orgánem obvyklého bydliště dítěte, tedy je významné zjištění, do jakých podmínek a prostředí se má dítě vrátit, kdo o ně bude pečovat apod., což v daném případě soudy nezjišťovaly, a ani nepřihlédly k závěrům znaleckého posudku, ze kterého vyplývá, že nezletilý vyžaduje stálou celodenní péči matky, že není vhodné, aby se o dítě starali prarodiče (jak uváděl otec), a že navrácení dítěte do místa jeho obvyklého bydliště by pro něj mělo zdrcující a traumatické důsledky a podepsalo by se negativně na jeho budoucím životě. Dále matka podrobně rekapituluje chování otce dne 25. 3. 2005, poukazuje na to, že nerespektoval výživová omezení syna a že do ČR s nezletilým odjela po zralé úvaze a na základě konzultace a doporučení konzulárního úřadu v L. A. Existenci vad řízení, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, spatřuje v tom, že soudem prvního stupně nebyl proveden jí navržený důkaz znaleckým posudkem z oboru zdravotnictví ohledně nepříznivého zdravotního stavu nezletilého a k odstranění případných pochybností, a že tento soud v odůvodnění svého rozhodnutí ani neuvedl důvod odmítnutí tohoto důkazu. Poukazuje na to, že znaleckým posudkem znalkyně Č. a její výpovědi před soudem bylo prokázáno, že psychogenně podmíněné zdravotní problémy nezletilého jej činí více na ní fixovaným, že nepříjemným zážitkem, zesíleným tím, že je kojen, pro něj mohla být atmosféra v rodině, stres z křiku otce a jeho agresivního jednání, že ke svému harmonickému vývoji vyžaduje stabilní prostředí, pravidelný režim, že odloučení od ní by pro něj bylo traumatizující a došlo by k psychické i zdravotní dekompenzaci a k prohloubení zdravotních potíží; je tedy zřejmé, že je zde vážné nebezpečí, že by návrat dítěte bez ní dítě vystavil fyzické a duševní újmě, což v odvolacím řízení doložila též vyjádřením soudní znalkyně N. M., která je s případem detailně seznámena, avšak odvolací soud se tímto důkazem vůbec nezabýval. Nesnesitelnost situace, v níž by se nezletilý po návratu ocitl, zdůrazňovala znalkyně též tím, že dítě nehovoří a nerozumí anglicky, což vyplývá i z nálezu psychologičky H., která konstatovala určitou zaostalost dítěte v řečové oblasti, a doporučila matce, aby s ním mluvila pouze česky, a dále tím, že dítě se nebude vracet do známého prostředí, když otec již nebydlí v pronajatém bytě, v němž rodina žila, a rovněž osoby, které by o něj pečovaly (zřejmě prarodiče, neboť otec je vázán zaměstnáním a nemůže se mu věnovat celodenně), dítě nezná, neboť v jejich přítomnosti nevyrostal; právě péči prarodičů o nezletilého znalkyně nedoporučila s ohledem na jeho duševní labilitu a nutnost individuální péče a stravovací režim. Soud prvního stupně rovněž pochybil v tom, že účastníky řízení neseznámil s výsledky přípravy jednání, neuvedl, která právně významná skutková tvrzení účastníků považuje za shodná a která za sporná, proč neprovedl navržené důkazy, neposkytl jim poučení podle § 118a o. s. ř., nezjišťoval okolnosti rozhodné pro řádné posouzení věci, neprovedl potřebné dokazování a důvody pro nenavrácení dítěte nesprávně eliminoval na případy jím uváděné a nápravu nezjednal ani odvolací soud, který se omezil jen na výklad čl. 13 Úmluvy, a další odvolací námitky matky zcela pominul, čímž došlo k porušení jejího práva na spravedlivý proces. Dovolatelka rovněž vyslovuje názor, že Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí jako opatrovník nezletilého jej nezastupoval řádně, neboť nezjišťoval jeho poměry v ČR ani v USA, ačkoliv k tomu jako ústřední orgán povoláný k výkonu povinností podle Úmluvy měl předpoklady. Navrhla, aby dovolací soud zrušil rozsudky soudů obou stupňů a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Otec se ve svém podrobném písemném vyjádření k dovolání ztotožnil s rozsudky soudů obou stupňů. Poukázal na to, že podle autentického výkladu čl. 13 písm. b) Úmluvy prováděného na půdě Haagské konference mezinárodního práva soukromého musí být toto ustanovení (a v praxi také je) vykládáno smluvními státy restriktivním způsobem, že při rozhodování o nařízení návratu podle Úmluvy soud nerozhoduje o blahu dítěte, tj. meritorně o právu péče o dítě, ale o jeho navrácení, a výlučně zkoumá, zda únosce prokázal předpoklady pro výjimečnou aplikaci čl. 13 Úmluvy, tj. existenci „vážného nebezpečí“ nebo „nesnesitelné situace“ způsobené návratem dítěte. Dále vyslovil názor, že soud prvního stupně v rámci velmi obsáhlého dokazování přihlédl také ke všem předloženým informacím týkajícím se sociálního postavení dítěte, které byly poskytnuty příslušnými orgány USA, státu K., jako státu obvyklého bydliště nezletilého, v souladu s čl. 13 věta třetí Úmluvy, že z dokazování nevyplývá žádná okolnost, která by ospravedlnila výjimečné použití čl. 13 písm. b) Úmluvy, a že „soud svůj závěr o nemožnosti aplikace tohoto článku založil na pečlivém hodnocení provedených důkazů ohledně existence vážného nebezpečí fyzické i psychické újmy spojené s návratem bez matky, takže se jednalo o jinou skutkovou situaci, než která byla předmětem rozhodování Nejvyššího soudu v rozsudku sp. zn. 30 Cdo 34/2003“. Má rovněž za to, že matka v dovolání ve své podstatě nezpochybňuje právní posouzení věci odvolacím soudem, ale skutková zjištění, která byla pro právní posouzení věci rozhodující, a uplatňuje tak dovolací důvod podle § 241a odst. 3 o. s. ř., který není přípustný. Je přesvědčen o tom, že soudy obou stupňů správně aplikovaly ustanovení Úmluvy s přihlédnutím na restriktivní výklad jejího článku 13 písm. b), který je v souladu s účelem a smyslem této Úmluvy, a vychází i z autentického výkladu přijatého na půdě Haagské konference pro mezinárodní právo soukromé. Navrhl, aby dovolání bylo zamítnuto.

Nejvyšší soud ČR jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) po zjištění, že dovolání proti pravomocnému rozsudku odvolacího soudu bylo podáno včas, osobou k tomu oprávněnou, účastnicí řízení, řádně zastoupenou advokátem (§ 241 odst. 1 o. s. ř.), přezkoumal rozsudek odvolacího soudu podle § 242 o. s. ř. a nejprve se zabýval přípustností dovolání.

Dovoláním lze napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon připouští (§ 236 odst. 1 o. s. ř.).

Podmínky přípustnosti dovolání proti rozsudku odvolacího soudu upravuje ust. § 237 o. s. ř.

Podle ust. § 237 odst. 1 o. s. ř. je dovolání přípustné proti rozsudku odvolacího soudu a proti usnesení odvolacího soudu, jimiž bylo změněno rozhodnutí soudu prvního stupně ve věci samé [písm. a)], jimiž bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, kterým soud prvního stupně rozhodl ve věci samé jinak než v dřívějším rozsudku (usnesení) proto, že byl vázán právním názorem odvolacího soudu, který dřívější rozhodnutí zrušil [písm. b)], jimiž bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, jestliže dovolání není přípustné podle písmena b) a dovolací soud dospěje k závěru, že napadené rozhodnutí má ve věci samé po právní stránce zásadní význam [písm. c)].

Rozhodnutí odvolacího soudu má pro právní stránce zásadní právní význam zejména tehdy, řeší-li otázku, která v rozhodování dovolacího soudu doposud nebyla vyřešena, nebo která je odvolacími soudy nebo dovolacím soudem rozhodována rozdílně, nebo řeší-li právní otázku v rozporu s hmotným právem (§ 237 odst. 3 o. s. ř.).

Matka nezletilého napadá dovoláním rozsudek odvolacího soudu, kterým byl potvrzen rozsudek soudu prvního stupně, a nejde o případ, že by v této věci bylo soudem prvního stupně rozhodováno poté, co by jeho předchozí rozhodnutí bylo zrušeno [§ 237 odst. 1 písm. b) o. s. ř.]. Protože přípustnost dovolání nelze vyloučit ust. § 237 odst. 2 písm. b) o. s. ř., neboť se nejedná o věc upravenou zákonem o rodině, nýbrž jde o věc vyplývající z právní úpravy Haagské úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, zbývá posoudit přípustnost dovolání podle ust. § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. Dovolání je podle tohoto ustanovení přípustné jen tehdy, jde-li o řešení právních otázek (jiné otázky, zejména posouzení správnosti nebo úplnosti skutkových zjištění přípustnost dovolání nezakládají) a současně se musí jednat o otázku zásadního významu. Právním posouzením je činnost soudu, při níž aplikuje konkrétní právní normu na zjištěný skutkový stav, tedy dovozuje ze skutkového zjištění, jaká mají účastníci podle příslušného právního předpisu práva a povinnosti.

V projednávané věci odvolací soud aplikoval - mimo jiné - čl. 12 a 13 Úmluvy a řešil právní otázku, na jaké případy dopadá čl. 13 písm. b) Úmluvy. Vzhledem k tomu, že tato otázka dosud nebyla v rozhodování dovolacího soudu řešena, protože její posouzení bylo pro rozhodnutí v projednávané věci významné (určující) a protože odvolací soud ze znění čl. 13 nevycházel důsledně, neboť při hodnocení okolností uvedených v tomto článku nepřihlédl k informacím týkajícím se sociálního postavení dítěte poskytnutým ústředním orgánem nebo jiným příslušným orgánem obvyklého bydliště dítěte (věta třetí tohoto článku), představuje napadený rozsudek odvolacího soudu z těchto hledisek rozhodnutí, které má po právní stránce zásadní význam. Dovolací soud proto dospěl k závěru, že dovolání proti rozsudku odvolacího soudu je v tomto směru přípustné podle ust. § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř.

Po přezkoumání rozsudku odvolacího soudu ve smyslu ust. § 242 o. s. ř. dospěl Nejvyšší soud k závěru, že dovolání je

důvodné.

Nesprávné právní posouzení věci, které dovolatelka jako důvod dovolání [§ 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř.] uplatnila, může spočívat v tom, že odvolací soud věc posoudil podle nesprávného právního předpisu, nebo že správně použitý právní předpis nesprávně vyložil, popřípadě jej na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

Nesprávnost rozhodnutí odvolacího soudu je v dovolání vyvozována především ze závěru, že v daném případě nejsou dány důvody podle čl. 13 písm. b) Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, pro něž není soudní orgán dožádaného státu povinen nařídit navrácení dítěte.

Podle čl. 12 Úmluvy jestliže dítě bylo protiprávně přemístěno nebo zadrženo podle článku 3 a v den zahájení řízení před soudním nebo správním orgánem smluvního státu, v němž dítě je, uplynulo období kratší jednoho roku ode dne protiprávního přemístění nebo zadržetí, nařídí příslušný orgán bezodkladně navrácení dítěte.

Podle čl. 13 Úmluvy bez ohledu na ustanovení předcházejícího článku není soudní nebo správní orgán dožádaného státu povinen nařídit navrácení dítěte, jestliže osoba, instituce nebo jiný orgán, který nesouhlasí s jeho navrácením, prokáže, že a) osoba, instituce nebo jiný orgán, který měl pečovat o osobu dítěte, ve skutečnosti nevykonával právo péče o dítě v době přemístění nebo zadržetí nebo souhlasil či později se smířil s přemístěním nebo zadržetím, nebo b) je vážné nebezpečí, že návrat by dítě vystavil fyzické nebo duševní újmu nebo je jinak dostal do nesnesitelné situace. Soudní nebo správní orgán může také odmítnout nařídit návrat dítěte, zjistí-li se, že dítě nesouhlasí s návratem a dosáhlo věku a stupně vyspělosti, v němž je vhodné přihlížet k jeho stanoviskům. Při hodnocení okolností uvedených v tomto článku soudní a správní orgán musí přihlídnout k informacím týkajícím se sociálního postavení dítěte poskytnutým ústředním orgánem nebo jiným příslušným orgánem obvyklého bydliště dítěte (věta třetí tohoto článku).

K aplikaci Úmluvy uvedl Ústavní soud v obdobné věci v nálezu ze dne 7. 12. 2000, sp. zn. III. ÚS 440/2000, že „jestliže je dětem obecně zaručena ochrana nejen zákonná (§ 32 a násl. zák. č. 94/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů), ale nadto také ochrana ústavní (čl. 32 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod), je nutno tyto zákonné a ústavní garance při jejich aplikaci v konkrétní věci podložit co nejpečlivěji zjištěným skutkovým stavem a stejně pečlivě z něj odvozeným právním posouzením; z hlediska aplikace Úmluvy (jejího čl. 13) to znamená, že jak eliminující důvody návratu dítěte do místa bydliště otce (čl. 3 Úmluvy) musí být zjištěny a objasněny natolik dostatečně, aby hrozba vážného nebezpečí fyzické nebo duševní újmy, příp. nesnesitelná situace z přikázaného návratu byly s co nejvyšší mírou pravděpodobnosti vyloučeny a obdobně, aby co nejúplněji byly ozřejměny také všechny okolnosti, z nichž by bylo lze usuzovat na skutečný postoj otce nezletilé k jejímu současnému pobytu v České republice“.

V posuzované věci ze skutkových zjištění soudů obou stupňů vyplývá, že rodiče nezletilého, kteří jsou dosud manželé, žili ve společné domácnosti spolu s nezletilým v S. F., stát K. v USA, kde se nezletilý narodil, a že matka s dítětem dne 9. 8. 2005 odjela bez souhlasu otce a bez příkazu soudu do České republiky, kde s nezletilým zůstala. Dne 17. 8. 2005 byl k návrhu otce soudem vydán příkaz o zatímní úpravě práv k dítěti (okamžitý prostředek právní ochrany na návrh jedné strany), podle kterého má být dítě vráceno bezodkladně do S. s. a., otcí bylo přiznáno právo výlučné péče o nezletilého a bylo prohlášeno, že tento příkaz je platný ve všech státech, které podepsaly Úmluvu, a dne 26. 8. 2005 otec podal žádost o navrácení nezletilého. Příkazem Vrchního soudu státu Kalifornie ze dne 28. 2. 2006 vydaným podle čl. 15 Úmluvy pak bylo stanoveno, že právo rodičů k určení místa pobytu dítěte ve smyslu Úmluvy a podle kalifornského práva bylo a je omezeno tak, že každá ze stran určuje místo pobytu dítěte v rámci státu K. na základě soudního příkazu ze dne 21. 7. 2005, který výslovně zakazoval přemístění dítěte ze státu K. za jakýmkoliv účelem.

Odvolací soud tudíž správně vycházel z názoru, že na danou věc dopadá úprava podle Úmluvy, neboť bylo porušeno právo péče otce o nezletilého, včetně práva určit místo jeho pobytu (čl. 3 a 5 Úmluvy). S dalšími závěry odvolacího soudu se však ztotožnit nelze, neboť čl. 13 Úmluvy nesprávně vyložil a aplikoval.

Co se týče výkladu článku 13 Úmluvy, je především třeba uvést, že okolnosti (situace, důvody), pro něž není soudní nebo správní orgán dožádaného státu povinen nařídit navrácení dítěte, jsou sice upraveny restriktivně (jak se uvádí i ve výkladové zprávě k Úmluvě o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí od E. P. - V. z dubna 1981), tato restriktivní úprava důvodů nenavrácení dítěte (jako výjimek z povinnosti zajistit neprodlený návrat dítěte) však soud nijak neomezuje při posuzování toho, zda osoba, instituce nebo jiný orgán, který nesouhlasí s navrácením dítěte, prokáže, že zde existují důvody uvedené v článku 13 písm. a) nebo b) Úmluvy. K posuzování, zda je vážné nebezpečí, že návrat by dítě vystavil fyzické nebo duševní újmu nebo je jinak dostal do nesnesitelné situace podle čl. 13 písm. b) Úmluvy, je třeba přistupovat individuálně, tj. v každém konkrétním případě podle jeho okolností, jež jsou ve své

podstatě jedinečné. Nejedná se tudíž o ustanovení, které by soud mohl aplikovat jen zcela výjimečně, např. v případě, kdy se dítě stalo obětí trestného činu páchaného ze strany rodiče (týrání, pohlavního zneužívání apod.), jak dovodily soudy obou stupňů, neboť mohou nastat i jiné situace, v důsledku nichž by návrat dítěte byl nežádoucí a v rozporu s jeho zájmy, např. tehdy, nebyl-li by rodič, který žádá o navrácení dítěte, schopen zajistit jeho řádnou péči, ať již z důvodů na jeho straně či na straně dítěte, hrozilo-li by, že dítě bude vystaveno domácímu násilí, apod., přičemž významné mohou být i okolnosti týkající se duševního či zdravotního stavu dítěte (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 2. 2007, sp. zn. 30 Cdo 3425/2006) i rodiče žádajícího o jeho návrat, a rovněž i okolnost, že dítě nesouhlasí s návratem a k jeho stanovisku je možné přihlídnout s ohledem na jeho věk a stupeň vyspělosti apod.

Dovolací soud se neztotožňuje ani s názorem odvolacího soudu, že čl. 13 Úmluvy je nutno vykládat tak, že k „rozhodnutí o nenavrácení dítěte do místa jeho obvyklého bydliště je možno přistoupit, bylo-li by prokázáno vážné nebezpečí fyzické či duševní újmy dítěte i v případě, že dítě bude následovat jeho matka,“ na základě kterého v posuzované věci dovodil, že „případnou tvrzenou újmu by nezletilý neutrpěl jeho vrácením do místa jeho obvyklého bydliště, ale až teprve v příčinné souvislosti s rozhodnutím matky se do místa obvyklého bydliště nevrátit s ním“. Jak vyplývá již z názvu Úmluvy, jsou předmětem její úpravy občanskoprávní aspekty mezinárodních únosů dětí, z čehož vyplývá, že důvody pro rozhodnutí soudu nebo jiného příslušného orgánu o navrácení nebo nenavrácení dítěte do místa jeho obvyklého bydliště uvedené v čl. 13 písm. b) Úmluvy lze posuzovat výhradně ve vztahu k dítěti a jeho zájmům, bez ohledu na to, zda by se do místa jeho obvyklého bydliště navracel i rodič, který je protiprávně přemístil (srov. též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 1. 2004, sp. zn. 30 Cdo 34/2003).

Článek 13 věta třetí Úmluvy stanoví, že pro svoje rozhodnutí o nenavrácení a samozřejmě i pro rozhodnutí o navrácení dítěte musí mít soudní a správní orgán, který podle této Úmluvy rozhoduje, k dispozici informaci o sociálním postavení dítěte ve státě jeho obvyklého bydliště, tedy měl by mít za prokázané, do jaké situace by se dítě navracelo. Právě tímto článkem 13 Úmluvy sledují její smluvní státy, aby i v případě, že již došlo k protiprávnímu přemístění dítěte do jiného smluvního státu a bylo porušeno právo péče o dítě, byla v maximální míře chráněna práva a oprávněné zájmy nezletilého dítěte, přičemž tato zásada je vyjádřena i v druhé větě článku 13 Úmluvy. Termínem „sociální postavení dítěte“ ve smyslu čl. 13 věty třetí Úmluvy je přitom třeba rozumět celkové sociální poměry dítěte v obvyklém bydlišti, do nichž by se dítě navracelo, tedy zejména to, které osoby (instituce), a jakým způsobem by zajišťovaly péči o dítě, jeho výchovu a výživu, ale též to, jaké jsou vzájemné vztahy a vazby těchto osob a dítěte, případně širší rodiny. Je tedy zřejmé, že ač odvolací soud ve svém rozhodnutí (stejně jako soud prvního stupně) na znění článku 13 Úmluvy odkazuje, nevycházel z něj důsledně, neboť povinnost přihlídnout - při hodnocení okolností uvedených v tomto článku - k informacím týkajícím se sociálního postavení dítěte poskytnutým ústředním orgánem nebo jiným příslušným orgánem obvyklého bydliště dítěte, zcela pomínil

a v důsledku toho informaci o sociálním postavení dítěte ve státě jeho obvyklého bydliště neměl k dispozici. Pro úplnost je v této souvislosti třeba uvést, že rozhodně nepostačuje pouhý slib rodiče, který se domáhá navrácení dítěte, daný českému soudu, že byla přijata vhodná opatření k ochraně dítěte po jeho navrácení. V daném případě sice otec v řízení předložil fotografie rodinného domu jeho rodičů, v němž v současné době s nimi žije (o nich se ovšem soudy obou stupňů ve svých rozhodnutích nezmiňují), není ovšem zřejmé, kdo a jakým způsobem by zajišťoval celodenní péči a výchovu nezletilého (který je útlého věku, má zdravotní handicap a nemluví ani nerozumí anglicky, jak z obsahu spisu vyplývá), když otec je vázán svým zaměstnáním (místopřísežné prohlášení D. M. K., vyšetřovatelky kanceláře Státního zástupce v S. F., ze dne 31. 10. 2005 a její zpráva ze dne 12. 1. 2006 nejsou v tomto ohledu postačující).

Z uvedeného vyplývá, že rozsudek odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci [§ 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř.] a že řízení je postíženo vadou, která měla za následek nesprávné rozhodnutí ve věci [§ 241a odst. 2 písm. a) o. s. ř.], spočívající v tom, že nebyl náležitě zjištěn skutkový stav věci. Nejvyšší soud proto rozsudek odvolacího soudu v dovoláním napadeném výroku a v závislém výroku o nákladech řízení zrušil (§ 243b odst. 2 věta za středníkem o. s. ř.). Vzhledem k tomu, že důvody, pro které byl rozsudek odvolacího soudu zrušen, platí i na rozsudek soudu prvního stupně, zrušil dovolací soud i rozhodnutí soudu prvního stupně a věc vrátil tomuto soudu k dalšímu řízení (§ 243b odst. 3 věta za středníkem o. s. ř.).

Další články:

- [Nájem](#)
- [Ochrana osobnosti \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Odpovědnost státu za újmu \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Odpovědnost státu za újmu \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Přerušení řízení \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Svéprávnost \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Promlčení a dobré mravy](#)
- [Práva dětí](#)
- [Náklady řízení](#)
- [Odmítnutí dovolání](#)
- [Bezplatná obhajoba \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)